

Primary and Secondary Predicate Ellipsis in complement and adjunct Small Clauses: A minimalist Approach (Phase Theory)

Shabnam Majidi¹, Fatemeh Bahrami², Mazdak Anoushe³

1. Department of Linguistics, Faculty of Letters and Human Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran, E-mail: majidishabnam@yahoo.com.

2. Department of Linguistics, Faculty of Letters and Human Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran, Corresponding Author Email: f_bahrami@sbu.ac.ir.

3. Department of Linguistics, Faculty of literature and humanities, University of Tehran, Tehran, Iran, E-mail: mazdakanushe@ut.ac.ir.

Article Info

Abstract

Article type:

Research Article

Article history:

Received:

23, July, 2022

In Revised Form:

3, December, 2022

Accepted:

11, March, 2023

Published online:

20, March, 2023

The phenomenon of the head- and constituent ellipsis is one of the most discussed issues that grammarians have given a different name to each of its types. The present paper deals with a specific type of ellipsis within the clause, which is referred to, in the tradition of generative grammar, as the Right Node Raising, and it is distinct from the deletion of the second coordinate clause, namely gapping. In the aforementioned ellipsis, the verb alone, or together with its dependents, is removed from the first coordinate clause. While examining such structures, the present article analyzes the ellipsis from the coordinate clauses which contain a complement or adjunct small clause, and therefore, due to the simultaneous deletion of the primary predicate (from the main clause) and the secondary predicate (from the subordinate clause), they represent more syntactic complexity of its own. In the analysis, which is based on the assumption of two processes, namely the “verb movement out of the vP” and the “object shift”, the discussed structures are divided into two types: coordinates with a common subject and ones with a non-common subject; and thus, a different explanation is provided for each kind. In coordinates that have a common subject and host a small clause in their argument structure, in fact, two vPs, and not two clauses, are coordinated, and the process known as Across-the-Board movement, which is applied to the verb and the subject of the clause, leaves some gaps in the first coordinate clause in place. In contrary, the ellipsis phenomenon is applied to coordinates with non-common subjects. Since this phenomenon occurs at PF level, it is expected that its occurrence is related to the phase domain. In this research, based on the Phase Theory, as well as the empirical evidence of the Persian, we argue that in the latter structures, ellipsis occurs at the higher phase stage, and the elements that have already reached the edge of the phase are pronounced at the phonetic level, following the Phase Impenetrability Condition.

Keywords:

Right Node Raising, small clause, Across-the-Board movement, verb movement, object shift, vP ellipsis.

Cite this The Author(s): Majidi, S., Bahrami, F., Anoushe, M., 2022-2023: Primary and Secondary Predicate Ellipsis in complement and adjunct Small Clauses: A minimalist Approach (Phase Theory)- Journal of Language Researches, No. 2, Vol.13, Serial No. 25, Autumn & Winter- (105-134)- DOI: 10.22059/jolr.2022.344500.666787.

Publisher: University of Tehran Press

1. Introduction

In the tradition of generative grammar, the phenomenon of ellipsis or deletion includes cases where some elements of the syntactic structure are deleted under certain conditions. This phenomenon, which can be applied to both heads and constituents, includes various elements such as predicate and internal/external argument, complement and adjunct clauses and even the entire main clause. Due to the fact that ellipsis is applied to many syntactic elements with different structures, and is found in both spoken and written language, it creates significant variations in structure, each of which is known by a self-determining name in syntactic research. This structural diversity arose from deletion in Persian language has attracted the attention of grammarians and linguists, and each of them have addressed different aspects of this syntactic phenomenon or investigated and analyzed specific types of deleted constructions (cf. MirEmadi 1998; Toosarvandani 2007; Karimi and Azmudeh 2012, 2015; Sato & Karimi 2016; Rasekhi 2014, 2018; Sha'bani 2015, 2016; Vaezi 2016; Anousheh 2017; Osmani et al. 2018).

Based on this rich background and also according to the researches that have been carried out in the framework of Minimalism and the late Phase Theory, the present article deals with the deleted constructions that have not been mentioned much in the previous works of Persian grammarians and Western theorists. These constructions are found in the first clause of two coordinates that have a complement or adjunct clause, and the process of deletion, in addition to the primary predicate, may also be applied to the secondary predicate in the small-clause, and as a result, two primary and secondary predicates are removed from the derivation.

Adjunct clauses have the same behavior as complement clauses in allowing the deletion of the predicate and keeping the argument. The verb deletion of the first clause, is recognized as the Right Node Raising, within the generative grammar, and it is distinct from the verb deletion of the second coordinate clause, namely gapping (cf. Ross 1970; Jackendoff 1971; Johnson 2006, 2009; Yoshida et al. 2014). Of course, the analyzes presented for these two processes have been very diverse and different. Anyway, considering that on the one hand, the Right Node Raising and gapping, as two types of deletion are completely distinct and follow different mechanisms in removing syntactic elements, and on the other hand, the gapping process in Persian has been discussed in detail (including: Anousheh 2018, Vasegh 2022), the present article tries to analyze and explain the process of deletion in complement- and adjunct small clauses by focusing on the phenomenon known as the Right Node Raising, that is, the removal of the verb from the first coordinate clause.

2. Analysis of deletion in coordinates with a common subject

In examining the deletion process in coordinate clauses, we must take into account the economy condition. According to Chomsky (1989), the language system always prefers fewer derivations and representations. In the coordinate clauses with a common subject, the default representation is that the second coordinate subject has been removed. But the vital question is that it is really accurate to make such an assumption. According to an analysis known as Across-the-Board movement, it is proved that the non-economic assumption of the coordination of two clauses is not necessary in these cases, and in such constructions, we are faced with the coordination of two vPs; So there is no ellipsis in work.

In the phenomenon of Across-the-Board movement, if identical constituents that are in two parallel and symmetrical syntactic derivations move, they will have the same landing site and move under one node.

3. Analysis of deletion in coordinates with non-common subjects

In this case, unlike the previous one, due to the existence of two different subjects and different verbal inflections, we have to accept the coordination of two TPs. It seems that based on the Phase Theory, it is possible to explain the way of derivation of such constructions. In these cases, we are faced with ellipsis, and relying on Phase Impenetrability Condition (PIC), which is closely related to the two domains of PF and ellipsis, we argue that, while the two TPs coordinate, the mentioned process is applied to the complement of the upper phase, that is, CP, and the constituents that have reached the edge of vP and TP, have the opportunity to be pronounced after the representation.

حذف محمول اولیه و ثانویه در خرده‌بندهای متممی و اداتی: رویکرد کمینه‌گرا (تحلیلی فازبنیاد)

شبنم مجیدی^۱، فاطمه بهرامی^۲، مزدک انوشه^۳

majidishabnam@yahoo.com

f_bahrami@sbu.ac.ir

mazdakanushe@ut.ac.ir

۱. گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. رایانامه:

۲. نویسنده مسئول، گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. رایانامه:

۳. گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه:

اطلاعات مقاله

چکیده

پدیده حذف هسته‌ها و سازه‌ها از موضوعاتی است که دستور پژوهان به تفصیل درباره آن بحث کرده‌اند و به هریک از گونه‌های آن، نام متفاوتی داده‌اند. پژوهش حاضر به نوع مشخصی از حذف در درون بند می‌پردازد که در سنت دستور زایشی با نام ارتقای گره راست از آن یاد می‌شود و با حذف از همپایه دوم که کافت نام دارد، متفاوت است. در ساخت‌های محذوفی که با این نام شناخته می‌شوند، عنصر فعلی به‌تنهایی، یا همراه با وابسته‌هایش، از بند همپایه نخست زوده می‌شود. مقاله حاضر ضمن بررسی چنین ساخت‌هایی، به تحلیل حذف از درون بندهای همپایه‌ای می‌پردازد که دارای یک خرده‌بند متممی یا اداتی هستند و بنا بر این، به دلیل حذف هم‌زمان محمول اولیه (از درون بند اصلی) و ثانویه (از درون خرده‌بند فرعی) پیچیدگی نحوی افزون‌تری از خود نشان می‌دهند. در روند این تحلیل که بر پیش‌فرض خروج فعل از درون گروه فعلی کوچک و فراگشت مفعول مبتنی است، ساخت‌های همپایه مورد بحث به دو دسته تقسیم می‌شوند و بدین ترتیب، تبیینی متفاوت برای هر دسته ارائه می‌شود: همپایه‌های دارای فاعل مشترک و همپایه‌های دارای فاعل نامشترک. چنانکه خواهیم دید، در ساخت‌های همپایه‌ای که فاعل مشترک دارند و در ساختار موضوعی خود از یک خرده‌بند میزبانی می‌کنند، در واقع دو گروه فعلی کوچک و نه دو جمله، همپایه می‌شوند و فرایند موسوم به گذر مشترک که بر فعل و فاعل جمله اعمال می‌شود، خلأهایی در همپایه نخست به‌جای می‌گذارد. در مقابل، پدیده حذف بر ساخت‌های همپایه‌ای اعمال می‌شود که فاعل نامشترک دارند. از آنجا که این پدیده در مسیر نقطه بازنمون به صورت آوایی رخ می‌دهد، انتظار می‌رود که وقوع آن با حوزه فاز مرتبط باشد. در این پژوهش برپایه مبانی نظریه فاز و نیز شواهد تجربی زبان فارسی، استدلال می‌کنیم که در ساخت‌های مورد بررسی، حذف در مرحله فاز بالاتر رخ می‌دهد و عناصری که پیشتر خود را به لبه فاز رسانده‌اند، به پیروی از شرط رسوخ‌ناپذیری فاز، در سطح آوایی به تلفظ درمی‌آیند.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۵/۰۱

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۱/۰۹/۱۲

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۱۱/۱۲

تاریخ انتشار:

۱۴۰۱/۱۲/۲۹

واژه‌های کلیدی: خرده‌بند، ارتقای گره راست، گذر مشترک، حرکت فعل، فراگشت مفعول، حذف گروه فعلی.

استناد: مجیدی، شبنم، بهرامی، فاطمه، انوشه، مزدک: حذف محمول اولیه و ثانویه در خرده‌بندهای متممی و اداتی: رویکرد کمینه‌گرا (تحلیلی فازبنیاد): پژوهش‌های زبانی، سال ۱۴، شماره ۲، پاییز و زمستان، ۱۴۰۱- پایپ پی ۲۵ (۱۳۴-۱۰۵). DOI: 10.22059/jolr.2022.344500.666787

۱. مقدمه

پدیده حذف^۱ یا زدایش^۲ در سنت دستور زایشی شامل مواردی می‌شود که عناصری از ساختار نحوی، تحت شرایط مشخصی زدوده می‌شوند. این پدیده که می‌تواند هم بر هسته‌ها^۳ و هم بر سازه‌ها^۴ اعمال شود، عناصر مختلفی از جمله را در برمی‌گیرد؛ از محمول^۵ و موضوع‌های درونی/ بیرونی^۶ جمله گرفته تا بندهای متممی^۷ و اداتی^۸ و حتی کل بند اصلی. فرایند حذف که در هر دو گونه گفتاری و نوشتاری زبان یافت می‌شود، با توجه به این‌که بر عناصر و سازه‌های نحوی متعدد و متفاوتی اعمال می‌شود، در ساخت ظاهری تنوعات چشمگیری پدید می‌آورد که هریک از آنها در پژوهش‌های نحوی با نام مستقلی شناخته می‌شوند. این تنوع ساختاری حاصل از حذف، در زبان فارسی مورد توجه دستورنویسان و زبان‌شناسان قرار گرفته است و هریک به جنبه‌های مختلفی از این پدیده نحوی پرداخته‌اند یا گونه‌های خاصی از ساخت‌های محذوف را بررسی و تحلیل کرده‌اند (از جمله: میرعمادی ۱۳۷۷، کریمی و آزموده ۱۳۹۱ و ۱۳۹۴، شعبانی ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵، واعظی ۱۳۹۵، انوشه ۱۳۹۷ و عثمانی و همکاران ۱۳۹۸، توسروندانی ۲۰۰۹، راسخی ۲۰۱۴، شفیعی ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶، ساتو و کریمی ۲۰۱۶).

مقاله حاضر برپایه این پیشینه غنی از فرایند حذف و نیز با توجه به پژوهش‌هایی که در چارچوب کمینه‌گرایی و نظریه متأخر فاز صورت گرفته است، به ساخت‌های محذوفی می‌پردازد که در آرای دستورپژوهان فارسی و نظریه‌پردازان غربی اشاره چندانی به آنها نشده است. این ساخت‌ها در جفت نخست جملات همپایه‌ای یافت می‌شوند که یک خرده‌بند متممی یا اداتی دارند و فرایند حذف علاوه بر محمول اصلی، ممکن است بر محمول فرعی در خرده‌بند (اصطلاحاً «تمیز» و گاهی «مسند مفعول» در سنت دستورنویسی) نیز اعمال شود و در نتیجه، دو محمول اصلی و فرعی از اشتقاق زدوده شوند. محمول خرده‌بندهای اداتی در دستور زایشی غالباً محمول ثانویه^۹ خوانده می‌شوند، اما در این پژوهش به همان تمایز خرده‌بند متممی و اداتی بسنده می‌کنیم.

-
- 1.ellipsis
 - 2.deletion
 - 3.head
 - 4.constituent
 - 5.predicate
 - 6.internal/external argument
 - 7.complement
 - 8.adjunct
 - 9.secondary predicate

بدین ترتیب، ساخت‌های محذوفی که در مقاله حاضر به آنها می‌پردازیم، نمونه‌های (۱) و (۲) در زیر را شامل می‌شوند. در همه این نمونه‌ها، گذشته از حذف فعل اصلی در همپایه نخست، ممکن است عنصری از خرده‌بند نیز حذف شود:

(۱). حذف در خرده‌بند متممی:

الف. من سینا را مقصر می‌دانم و من سینا را بی‌گناه می‌دانم.	فاعل مشترک
ب. من سینا را مقصر می‌دانم و تو مینا را مقصر می‌دانی.	فاعل‌های نامشترک
پ. * من سینا را مقصر می‌دانم و تو مینا را مقصر می‌دانی.	فاعل‌های نامشترک
ت. * من سینا را مقصر می‌دانم و تو سینا را بی‌گناه می‌دانی.	فاعل‌های نامشترک

در شواهد (۱)، عناصر الزامی «مقصر/ بی‌گناه» محمول فرعی در خرده‌بند متممی هستند و سازه‌های «سینا/ مینا» اگرچه با نشانه مفعولی «را» آمده‌اند، در جایگاه فاعل ساختاری خرده‌بند قرار دارند. در بخش سوم، به این نکته بازمی‌گردیم. چنین حذفی در خرده‌بندهای اداتی نیز مشاهده می‌شود. همان‌گونه که اشاره شد، این خرده‌بندها در مطالعات نحوی محمول ثانویه خوانده می‌شوند و از آنجاکه حضور محمول فرعی در ساخت‌های ذیل، یعنی عناصر «زنده/ مرده»، الزامی نیست، در گروه خرده‌بندهای اداتی قرار می‌گیرند (نخستین‌بار: جامسکی ۱۹۸۱: ۱۱۰). در نمونه‌های زیر نیز گذشته از امکان حذف در درون خرده‌بند، فعل اصلی در همپایه نخست زدوده شده است:

(۲). حذف در خرده‌بند اداتی:

الف. سینا پرنده را زنده گرفت و سینا سنجاب را مرده گرفت.	فاعل مشترک
ب. سینا پرنده را زنده گرفت و مینا سنجاب را زنده گرفت.	فاعل‌های نامشترک
پ. * سینا پرنده را زنده گرفت و مینا سنجاب را زنده گرفت.	فاعل‌های نامشترک
ت. * سینا پرنده زنده گرفت و مینا پرنده را مرده گرفت.	فاعل‌های نامشترک

چنان‌که مشاهده می‌شود، خرده‌بندهای اداتی در مجوزدهی به حذف محمول و حفظ موضوع رفتاری همسان با خرده‌بندهای متممی دارند. مقاله حاضر علاوه بر آن که تحلیلی برای حذف در جملات خوش‌ساخت (الف و ب) به‌دست می‌دهد، می‌کوشد تا دلیل بدساختی نمونه‌های (پ و ت) را نیز تبیین کند.

در مثال‌های (۱) و (۲) تصریح کردیم که محمول اصلی از همپایه نخست حذف می‌شود. با این‌همه، بدیهی است که در تقابل با جملات بالا، حذف فعل اصلی از همپایه دوم (با حفظ محمول فرعی یا حذف آن) نیز میسر است؛ مانند نمونه‌های (۳):

(۳). حذف فعل در همپایه دوم:

الف. من سینا را مقصر می‌دانم (و) تو مینا را مقصر می‌دانی.	حذف محمول اصلی و فرعی
ب. سینا پرنده را زنده گرفت (و) مینا سنجاب را مرده گرفت.	حذف محمول اصلی و حفظ فرعی

در سنت دستور زایشی، حذف فعل از همپایه نخست، ارتقای گره راست خوانده می‌شود و حذف فعل از همپایه دوم را کافت می‌نامند (راس ۱۹۷۰، جکنداف ۱۹۷۱؛ و از میان متأخران: جانسون ۲۰۰۶ و ۲۰۰۹، یوشیدا و همکاران ۲۰۱۴). البته، به‌رغم حفظ این نام‌گذاری در مطالعات نحوی، تحلیل‌های ارائه‌شده برای این دو فرایند، بسیار متنوع و متفاوت بوده است. راس (۱۹۷۰) از نخستین پژوهشگرانی بوده که امکان وقوع دو پدیده یادشده در یک زبان را به تقدم یا تأخر فعل نسبت به دیگر عناصر جمله در آن زبان نسبت داده است. به‌گفته وی، اگر در زبانی فعل پیش از متمم‌هایش بیاید (مانند انگلیسی)، حذف در همپایه دوم رخ می‌دهد و اگر فعل پس از متمم‌هایش به‌کار رود (مانند روسی و ژاپنی)، فرایند مورد نظر بر همپایه نخست اعمال می‌شود و مرجع در همپایه پایانی حضور می‌یابد. با این همه، مطالعه رخداد حذف در زبان‌های مختلف، این تحلیل راس را تأیید نکرده است و از جمله، در زبان فعل‌پایان فارسی مشاهده کردیم که وقوع هر دو پدیده ارتقای گره راست و کافت در ساخت‌های نحوی امکان‌پذیر است، گو این‌که حذف نخست غالباً در گونه نوشتاری زبان مشاهده می‌شود.

به هر روی، با توجه به این‌که از یکسو ارتقای گره راست و کافت، دو نوع حذف کاملاً متمایزند و از سازوکارهای متفاوتی در زدودن عناصر نحوی پیروی می‌کنند و از سوی دیگر درباره فرایند کافت در زبان فارسی به تفصیل بحث شده است (از جمله: انوشه ۱۳۹۷، واثق ۱۴۰۱)، مقاله حاضر می‌کوشد تا با تمرکز بر پدیده موسوم به ارتقای گره راست، یعنی حذف فعل از همپایه نخست، فرایند حذف را در خرده‌بندهای متممی و اداتی بررسی و تحلیل کند. بر این اساس، پس از مقدمه حاضر، پیشینه‌ای اجمالی از مطالعات حوزه حذف در زبان فارسی به‌دست می‌دهیم و به‌ویژه درباره فرایند حذف گروه فعلی که با ساخت‌های مورد بحث پیوند نزدیکی دارد، بحث می‌کنیم. این پیشینه که با رویکردی انتقادی به آثار مرتبط با حوزه حذف می‌پردازد، می‌کوشد تا از این رهگذر زمینه لازم را برای تبیین رویکرد پژوهش حاضر فراهم آورد. پس از آن، در بخش سوم به معرفی ساخت‌های دارای خرده‌بندهای متممی و اداتی می‌پردازیم که شواهد تجربی پژوهش بر مبنای آنها استوار است. چنان‌که اشاره خواهیم کرد، این خرده‌بندها به‌عنوان متمم یا ادات، ذیل گروه محمول بند اصلی قرار می‌گیرند و از وابسته‌های آن به‌شمار می‌روند. سرانجام، در بخش چهارم، ساخت‌های همپایه مورد بحث را به دو گروه متمایز (با فاعل مشترک یا نامشترک) تقسیم می‌کنیم و دو تبیین متفاوت برای حذف عناصر درون هر یک به‌دست می‌دهیم.

۲. رویکردی انتقادی به پیشینه حذف در فارسی

پدیده کلی و فراگیری که با نام حذف شناخته می‌شود و گونه‌های متعددی دارد، در چند دهه اخیر مورد توجه دستورنویسان و زبان‌شناسان بسیاری بوده است و نظریه‌پردازان غربی از منظرهای مختلف به این پدیده پرداخته‌اند. همچنین چگونگی بازیافت اطلاعات حذف‌شده از همان سرآغاز دستور زایشی توجه زبان‌پژوهان را به خود جلب کرده است (از جمله راس ۱۹۷۰، چامسکی ۱۹۷۲، سگ ۱۹۷۶؛ و از میان تحلیل‌های متأخر: لُبک ۱۹۹۵، جانسون ۲۰۰۱، ۲۰۰۶، ۲۰۰۹، مرچنت ۲۰۰۸، ۲۰۱۳، ۲۰۱۶، کرائن بروئک و مرچنت ۲۰۱۳، یوشیدا و همکاران ۲۰۱۴).

پیشینه مطالعات حذف در زبان فارسی به آثار دستورنویسان بازمی‌گردد و اغلب آنها از دو نوع حذف به قرینه لفظی و معنوی یاد کرده‌اند. نزد ایشان، پدیده حذف در واقع نیابردن کلمه یا بخشی از جمله در گفتار و نوشتار است و حذف اجزای مختلف نحوی، بستگی به نوع و ساختمان جمله دارد. از این‌رو، در سنت دستورنویسی فارسی بر نقش دستوری و مقوله عنصر یا سازه محذوف تمرکز شده و درباب حذف انواع فعل (اصلی، معین، ربطی)، سازه‌های فاعل و مفعول (مستقیم و غیرمستقیم)، حروف ربط و اضافه، صفت، قید و مانند آنها بحث شده است (از جمله، نک: خیام‌پور ۱۳۴۷، ناتل خانلری ۱۳۵۱، قریب و همکاران ۱۳۶۳، شریعت ۱۳۶۴، انوری و احمدی گیوی ۱۳۶۷، وحیدیان کامیار و عمرانی ۱۳۷۹، فرشیدورد ۱۳۸۲، طباطبایی ۱۳۹۵). افزون بر این، در رویکردهای زبان‌شناختی نیز آثار متعددی در حوزه حذف می‌توان یافت. در مبحث پیش روی، به آن بخش از پیشینه حذف که به تبیین موضوع مقاله حاضر کمک می‌کند، به اجمال نگاهی انتقادی خواهیم کرد.

میرعمادی (۱۳۷۷) با مروری تفصیلی بر آثار دستورنویسان، به بررسی قواعد و محدودیت‌های حذف به قرینه می‌پردازد و از سه نوع حذف به قرینه لفظی، معنوی و کلامی یاد می‌کند. وی تحلیلی از نمونه‌های رخداد حذف در نثر فارسی به دست می‌دهد، گو این‌که به نظر می‌رسد این تحلیل خالی از اشکال نیست. برای مثال، طبق تحلیل میرعمادی، نشانه‌های حروف در گزیده زیر بر یک سازه محذوف دلالت می‌کنند:

(۴). سپاس و آفرین خدای را [الف] که این جهان [ب] و [پ] آن جهان را آفرید و [ت] ما بندگان را اندر جهان پدیدار کرد و...

الف. سزد

ب. را آفرید

پ. سپاس و آفرین خدای را

ت. سپاس و آفرین خدای را

(برگرفته از میرعمادی (۱۳۷۷))

هرچند در (الف) فعلی مانند «سزد» (سزاوار است) حذف شده، اما به نظر نمی‌رسد که در هیچ‌یک از نمونه‌های (ب) تا (ت) فرایند حذف اعمال شده باشد. تصریح بر این نکته از آن جهت اهمیت دارد که در تحلیل رخداد حذف دچار تعمیم‌های افراطی نشویم. در سازه [این جهان و آن جهان را] دو گروه مفعولی با یکدیگر همپایه شده‌اند و نه دو جمله. طبق شرط اقتصاد (چامسکی ۱۹۸۹)، اشتقاق‌ها و بازنمایی‌های نحوی باید کمینه باشند، بدون مرحله اضافه‌ای در اشتقاق‌ها. اگر طبق تحلیل میرعمادی، عناصر (ب) و (پ) در متن بالا حذف شده باشند، ناگزیریم برخلاف شرط اقتصاد و بدون آنکه شاهدهی در دست داشته باشیم، بپذیریم که به‌جای دو گروه مفعولی، دو جمله مستقل همپایه شده‌اند. در نمونه (ت) نیز هیچ نوع حذفی رخ نداده است. در اینجا، با دو جمله همپایه در درون یک بند موصولی مواجه‌ایم که از رهگذر یک عملگر تهی^۱ (و نه محذوف) به «خدای» ارجاع می‌یابند. بدین ترتیب، صرف نظر از حذف در (الف)، جمله (۴) را می‌توان با نمونه زیر مقایسه کرد که در آن فرایند حذف رخ نداده است:

(۵). او از مادرش آکه برای‌شان شام و نهار پخت و خانه‌شان را رفت‌وروب کرد^۲ اسپاس‌گزاری کرد.

«شام و نهار» در جمله بالا دو مفعول همپایه‌اند و لذا فعل «پخت» پس از مفعول نخست حذف نشده است. فاعل دو جمله همپایه در درون بند موصولی نیز اسم بیرون از بند است (مادرش) و از این رو، نمی‌توان گفت که فاعل جمله «خانه‌شان را رفت‌وروب کرد» حذف شده است.

راسخ‌مهند (۱۳۹۰) به تبیین نقشی از حذف به قرینه در جملات همپایه زبان فارسی می‌پردازد و نشان می‌دهد که اولاً امکان حذف در جملات مرکب تابع قواعد خاص سلسله‌مراتبی است و ثانیاً پاسخ چرایی آن را می‌توان در عوامل نقشی، مانند سادگی درک، جست‌وجو کرد. با این همه، دو نکته در تحلیل او قابل توجه است. نخست آن که رویکرد وی، تمایزی میان حذف فعل از جمله همپایه اول و دوم قائل نمی‌شود و با تحلیلی یکسان به سراغ آنها می‌رود. نکته دوم آنکه در برخی از ساخت‌هایی که راسخ‌مهند شامل عنصر محذوف تلقی کرده است، در واقع هیچ فرایند حذفی رخ نداده است؛ از جمله در نمونه زیر که به‌گفته‌ی وی، حذف فاعل از همپایه دوم اجباری است:

(۶) الف. * احمد گل‌ها را کاشت و او گل‌ها را جمع کرد.

ب. احمد گل‌ها را کاشت و — برگ‌ها را جمع کرد.

راسخ‌مهند ۱۳۹۰: ۲

جمله (۶ - الف)، در صورت هم‌مرجع بودن «احمد» و «او»، نادستوری است؛ اما دلیل بدساخت بودن این جمله، عدم حذف ضمیر نیست. در این نمونه‌ها، نه دو جمله، بلکه دو سازه کوچک‌تر از بند (مثلاً دو گروه فعلی) همپایه شده‌اند و از آنجا که فقط یک جایگاه ساختاری برای حضور فاعل وجود دارد، درج ضمیر «او» به‌عنوان فاعل، سبب نادستوری شدن جمله می‌شود. یادگار کریمی و آزموده (۱۳۹۱ و ۱۳۹۴) از منظری ساختاری به پدیده حذف گروه فعلی^۱ در فارسی می‌پردازند و سازه‌های محذوفی را تحلیل می‌کنند که در آنها فعل به‌همراه مجموعه‌ای از وابسته‌هایش مفقود است. با این همه، دو نکته بسیار مهم که با موضوع مقاله حاضر نیز پیوند دارد، در پژوهش آنها قابل توجه است. نخست آن‌که آنها حذف‌های متنوعی را بررسی می‌کنند که هر یک در مطالعات نحوی، نام‌گذاری و تحلیل جداگانه‌ای دارند و از این‌رو، به‌صرف حذف فعل از یک بند، نمی‌توان از پدیده حذف گروه فعلی سخن به‌میان آورد. به‌بیان دیگر، رخداد حذف گروه فعلی، به نوع خاصی از حذف اطلاق می‌شود و به هر نوع فقدان فعل و وابسته‌هایش نمی‌توان چنین نامی داد. مثلاً، در نمونه‌های زیر که برگرفته از مقاله یادگار کریمی و آزموده درباره حذف گروه فعلی‌اند، (۷ - الف و ب) در سنت دستور زایشی به‌ترتیب، ساخت‌گند^۲ و کافت خوانده می‌شوند (نک: کرائن‌برونک و مرچنت ۲۰۱۳: ۷۱۸، درباره گونه‌های حذف) و در (۷- پ) نیز ظاهراً یک بند متممی که وابسته فعل «توانستن» است، حذف شده است:

(۷) الف. پدرم خوب فوتبال بازی می‌کند، همین‌طور من — . (ساخت‌گند)

ب. بابک همیشه آروم کتاب می‌خونه، اما تو با عجله — . (کافت)

پ. کامران نتونست حتی یک مغازه رو راه بیندازه، اما سامان تونست — . (حذف بند متممی)

یادگار کریمی و آزموده ۱۳۹۱: ۲، ۲۴، ۳۰

نکته مهم‌تر درباره تحلیل یادگار کریمی و آزموده (۱۳۹۱ و ۱۳۹۴) این‌که در زبان فارسی - برخلاف زبانی مانند انگلیسی - فرایند حذف گروه فعلی به فقدان خود هسته فعلی منجر نمی‌شود. با توجه به این‌که در فارسی فعل اصلی در مراحل اشتقاق نحوی از درون گروه فعلی بیرون می‌رود و به هسته گروه زمان یا هسته گروه فعل کمکی منضم می‌شود، هنگام اعمال حذف بر گروه فعلی، فعل در درون گروه خود قرار ندارد و اصطلاحاً از فرایند حذف، نجات می‌یابد (نک: درزی و انوشه ۱۳۸۹، انوشه ۱۴۰۰). بدین ترتیب،

نمونه‌های محذوف زیر را می‌توان از نوع حذف گروه فعلی دانست:

(۸) الف. من بچه‌ها را با اتوبوس به سینما نبردم، سینا [vp] — (برده) [برده].

ب. کی بچه‌ها را با اتوبوس به سینما برده بود؟ سینا [vp] — (برده) [برده] بود.

1.VP-ellipsis (VPE)

2.stripping

در نمونه‌های بالا، فرایند حذف بر گروه فعلی (در واقع بر گروه فعلی کوچک) اعمال شده است، اما پیش از آن، فعل اصلی از درون این گروه بیرون رفته و در حوزه حذف یک رونوشت^۱ (در داخل کمانک) از خود به جای گذاشته است. در (۸ - الف)، فعل «بودن» به هسته گروه زمان ارتقا یافته و در (۸ - ب)، این فعل به هسته فعل کمکی «بودن» که نزدیک‌تر است، ملحق شده و یک خوشه فعل^۲ ساخته است (برای تشکیل خوشه فعل در آلمانی، نک: چینکوئه ۱۹۹۹: ۵۷؛ و در فارسی، انوشه ۱۴۰۰: ۱۱۸).

شعبانی (۱۳۹۴) به پدیده ارتقای گره راست که قرابت بسیاری با جملات (۱) و (۲) در مقاله حاضر دارد، می‌پردازد و با ارائه استدلال‌هایی نشان می‌دهد که این پدیده در فارسی، حاصل از عملکرد حرکت متوازی (در اصطلاح مقاله حاضر: گذر مشترک) نیست. تحلیل وی ساخت‌هایی مانند نمونه زیر را در برمی‌گیرد:

(۹) الف. حسن به فوتبال — و برادرش به والیبال علاقه دارد.

ب. علی در زبان‌شناسی — و حمید در آموزش زبان رتبه نخست را کسب کردند.

در نمونه (۹ - الف) فعل مرکب «علاقه داشتن» و در نمونه (۹ - ب) فعل مرکب «کسب کردن» همراه با مفعول مستقیم حذف شده است. از آنجا که در هر دو نمونه اخیر، عنصر فعلی از ساخت همپایه نخست حذف شده است، شعبانی به درستی و به پیروی از سنت دستور زایشی این ساخت‌های حاوی حذف را ارتقای گره راست می‌نامد. با این همه، باید توجه کرد که زبان‌شناسان با پایبندی به این نام‌گذاری و حفظ عنوان ارتقای گره راست، تحلیل‌های متفاوتی در باب حذف فعل از همپایه نخست به دست داده‌اند (جانسون، ۲۰۰۶). رویکرد شعبانی از دو منظر با تحلیل مقاله حاضر، متفاوت است. نخست آن‌که وی نیز همچون کریمی و آزموده (۱۳۹۱) اشاره‌ای به خروج فعل فارسی از درون گروه فعلی نمی‌کند. چنانکه در بخش چهارم خواهیم دید، این حرکت تأثیر مهمی بر تحلیل پدیده ارتقای گره راست می‌گذارد. دوم آن‌که شعبانی درباره ارتقای مفعول رایی به حاشیه گروه فعلی کوچک که در زبان فارسی رخ می‌دهد (کریمی ۲۰۰۵) و فراگشت مفعولی خوانده می‌شود (انوشه، ۱۴۰۰)، بحثی به میان نمی‌آورد. بدیهی است که این جابه‌جایی نیز تأثیر مهمی بر تحلیل پدیده مذکور برجای می‌گذارد و از این منظر، پیش‌فرض‌های مقاله حاضر متفاوت با تحلیل شعبانی است.

شعبانی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای دیگر با عنوان «حذف گروه فعلی با ابقای فعل کوچک در فارسی»، از منظری کمینه‌گرا به پدیده حذف گروه فعلی و بند متممی در

1. copy

2. verb cluster

ساخت‌های دارای فعل وجهی می‌پردازد. نزد وی، در جمله زیر فرایند حذف بر لایه گروه فعلی (VP) اعمال شده و فعل وجهی «توانستن» که پیشتر به هسته گروه فعلی کوچک (VP) ارتقا یافته، ابقا شده است:

(۱۰) الف. سارا نمی‌تونه طرف‌ها رو بشوره، اما علی می‌تونه —

(شعبانی ۱۳۹۵: نمودارهای درختی ۱ - ۲)

صرف نظر از این که شعبانی به چگونگی تظاهر پیشوند «می-» بر روی فعل «توانستن» نمی‌پردازد، درباره این تحلیل باید به سه نکته مهم که پیامدهایی بر تحلیل مقاله حاضر خواهد داشت، اشاره کنیم. نخست آن که مفروض تحلیل یادشده این تفاوت بنیادین را با رویکرد مقاله حاضر دارد که در آن، فعل «توانستن» به هسته گروه زمان ارتقا نیافته است. به زبان برنامه کمینه‌گرا، باید گفت که طبق تحلیل شعبانی، مشخصه تعبیرناپذیر تصریف (زمان) در فارسی قوی نیست. این پیش‌فرض، نکته دوم را در پی آورده است. در چارچوب نظریه گروه فعلی لایه‌ای، فرایند موسوم به حذف گروه فعلی در واقع بر لایه گروه فعلی کوچک اعمال می‌شود و نه گروه فعلی بزرگ (اجر، ۲۰۰۳: ۱۹۳). با این همه، چون در تحلیل شعبانی فعل اصلی از درون گروه فعلی کوچک خارج نشده است، وی فرایند حذف را بر لایه گروه فعلی بزرگ اعمال کرده است. یکی از پیامدهای چنین تحلیلی این است که چنانچه فعل اصلی هم‌زمان دارای مفعول مستقیم رایی و بند متممی باشد و هر دو در پی رخداد حذف از ساختار نحوی زدوده شوند، با توسل به حذف گروه فعلی بزرگ نمی‌توان چرایی حذف مفعول مستقیم را توضیح داد؛ زیرا همان‌گونه که پیشتر اشاره کردیم، مفعول‌های رایی زبان فارسی، مانند زبان ایسلندی (ویکنر، ۲۰۰۶)، دستخوش فرایند فراگشت می‌شوند و به شاخص بیرونی^۱ گروه فعلی کوچک ارتقا می‌یابند. این پدیده را می‌توانیم در نمونه (۱۱ - الف) و بخشی از بازنمایی خطی آن در (۱۱ - ب) مشاهده کنیم که در آن، فاعل به شاخص گروه زمان و مفعول مستقیم به شاخص بیرونی گروه فعلی کوچک جابه‌جا شده است. با توجه به این که هنگام وقوع حذف، مفعول مستقیم در درون VP قرار ندارد، می‌توان در تأیید رویکرد رایج برنامه کمینه‌گرا، ادعا کرد حوزه حذف شامل گروه فعلی کوچک می‌شود:

(۱۱) الف. تو سارا را مجبور کردی که طرف‌ها را بشوید، من نکردم.

ب. TP تو VP [سارا را VP (تو) (سارا را) مجبور کردی ...

نکته سوم درباره پژوهش شعبانی (۱۳۹۵: نمودارهای ۱ - ۲)، جایگاهی است که وی

برای بند متممی در نظر می‌گیرد. در این رویکرد، بند متممی پس از هسته گروه فعلی

آمده و بدین ترتیب، فارسی در گروه زبان‌های فعل‌آغاز قرار گرفته است. این پیش‌فرض نه‌تنها برخلاف تحلیل‌های رایج دربارهٔ زبان فارسی است (برای بحث تفصیلی در این زمینه، نک: طالقانی، ۲۰۰۸)، بلکه حتی در تبیین نمونه‌های زیر که دارای حضور هم‌زمان بند متممی و گروه حرف اضافه‌ای هستند، دچار چالش می‌شود و وضعیت تقدم و تأخر فعل نسبت به دو وابسته‌اش را مشخص نمی‌کند:

(۱۲) الف. سینا [pp به پلیس] گفت [cp که اینجا تصادف شده است]، من هم — گفتم —
ب. مینا [pp از ما] خواست [cp که به جلسهٔ دفاعش برویم]، تو — نخواستی —

به‌نظر می‌رسد در پژوهشی که پدیدهٔ حذف را در ساختار گروه فعلی بررسی می‌کند، تبیین جایگاه زیربنایی موضوع‌های درونی و از جمله بند متممی ضروری باشد. در مقالهٔ حاضر، به پیروی از تحلیل هگمن (۱۹۹۵) در مورد هلندی،^(۱) جایگاه ادغام خرده‌بندها و بندهای متممی فارسی (که دومی موضوع این پژوهش نیست) پیش از هستهٔ گروه فعلی لحاظ شده و هرگونه تنوعات روساختی، پیامد حرکت سازه تلقی شده است.

انوشه (۱۳۹۷) به بررسی کافت در فارسی، یعنی حذف فعل و وابسته‌هایش از همپایهٔ دوم می‌پردازد و نشان می‌دهد که این ساخت‌های محذوف، پیامد نوعی بندزدایی^۱ هستند. وی اگرچه مقایسه‌ای از دو فرایند کافت و ارتقای گره راست به‌دست می‌دهد و تفاوت‌های صوری آنها را برمی‌شمارد، اما صرفاً بر تحلیل فرایند نخست متمرکز می‌شود و چگونگی رخداد ارتقای گره راست را تبیین نمی‌کند. افزون بر این، او پدیدهٔ حذف خرده‌بند را که با موضوع مقالهٔ حاضر پیوند دارد، در نمونه‌ای مانند (۱۳) در زیر بررسی می‌کند و طبق بازنمایی (۱۳ - ب)، آن را محصول حذف گروه فعلی می‌داند:

(۱۳) الف. من این فوتبالیست‌ها رو ورزشکار واقعی نمی‌دونم، تو می‌دونی.
ب. ... تو [sc این فوتبالیست‌ها رو ورزشکار واقعی] می‌دونی.

در جملهٔ بالا فعل اصلی به بیرون از گروه فعلی کوچک ارتقا یافته و سپس، اعمال حذف بر گروه یادشده، به زدودن خرده‌بند از ساختار نحوی انجامیده است. البته، انوشه توضیح نمی‌دهد که چرا نمونهٔ (۱۳) را حذف گروه فعلی در نظر می‌گیرد و نه صرفاً حذف یک خرده‌بند در جایگاه موضوع درونی. در بخش چهارم به این نوع ساخت‌ها بازمی‌گردیم.

افزون بر تحلیل‌های پیش‌گفته، پژوهش‌های دیگری نیز به جنبه‌های مختلفی از پدیدهٔ حذف پرداخته‌اند که حوزهٔ مطالعاتی آنها پیوند چندانی با موضوع مقالهٔ حاضر ندارد؛ از جمله، توسروندانی (۲۰۰۹)، کریمی و ساتو (۲۰۱۶) و راسخی (۲۰۱۸). در بخش بعدی، به پیروی از پژوهش‌هایی که درباب خرده‌بندهای متممی و اداتی صورت گرفته، ساختار

نحوی این سازه‌های نحوی را به اجمال بررسی می‌کنیم تا بدین ترتیب، زمینه تبیین رخداد حذف در جملات حاوی خرده‌بند فراهم آید.

۳. ساختار خرده‌بندهای متممی و اداتی در فارسی

در بخش گذشته ضمن فهرست کردن پژوهش‌هایی که به مسئله حذف در زبان فارسی پرداخته‌اند، آثاری را که با موضوع مقاله حاضر همپوشانی دارند، بررسی کردیم تا در بخش چهارم، از این مباحث، در تحلیل فرایند حذف در ساخت‌های دارای خرده‌بند استفاده کنیم. باین‌همه، پیش از آن‌که وارد حوزه حذف در خرده‌بندها شویم، باید به اجمال ساختار نحوی این نوع جملات را معرفی کنیم.

آشناترین ساخت‌های دارای خرده‌بند، جملاتی‌اند که با افعالی مانند «پنداشتن، دانستن، به‌شمار آوردن، تلقی کردن» و شبیه به آنها تولید می‌شوند و دست‌نویسان از عنصر معمولی پیش از این افعال غالباً با نام‌هایی چون تمیز و مسند مفعولی یاد می‌کنند (انوری و گیوی، ۱۳۶۷: ۱۲۳، فرشیدورد، ۱۳۸۲: ۴۳۶)؛ مانند واژه «بی‌گناه» در جمله (۱۴ - الف) که در جمله متناظر (۱۴ - ب) در نقش مسند یا محمول یک بند درونه آمده است:

(۱۴) الف. قاضی دادگاه [SC متهم را بی‌گناه] تشخیص داد.

ب. قاضی دادگاه تشخیص داد [CP که TP متهم بی‌گناه است].

نخستین بار درزی (۱۹۹۶) تصریح کرده است که جملاتی مانند (۱۴ - الف) دارای ساختار خرده‌بندند و این سازه در جایگاه موضوع درونی فعل جمله اصلی ظاهر می‌یابد. همچنین، آن گروه اسمی که با نشانه مفعولی «را» پیش از محمول خرده‌بند قرار می‌گیرد، در واقع نقش فاعل ساختاری را برای این سازه ایفا می‌کند. در نمونه‌های بالا «متهم»، هم در خرده‌بند و هم در بند متممی، چنین جایگاهی را اشغال کرده است.

نکته مهمی که باید به آن پاسخ داد، این است که اگر «متهم» در نقش فاعل ساختاری خرده‌بند به کار رفته، چرا با حالت دستوری مفعولی تظاهر یافته است. این ویژگی در زبان انگلیسی هم مشاهده می‌شود (مثلاً: I consider him innocent). به زبان برنامه‌کمینه‌گرا، خرده‌بند - یا دقیق‌تر: هسته گروه مطابقه (AgrP) - توانایی بازبینی حالت فاعلی را ندارد (هورنشتاین و همکاران، ۲۰۰۵). لذا، «متهم» که یک مشخصه حالت بازبینی نشده دارد، با خروج از درون خرده‌بند به شاخص ثانویه گروه فعلی کوچک در بند اصلی جابه‌جا می‌شود تا در رابطه‌ای موضعی با هسته این گروه قرار بگیرد. این هسته صرفاً می‌تواند حالت مفعولی را بر روی گروه اسمی مذکور ارزش‌گذاری و بازبینی کند.

نکته دیگر آن که خرده‌بند مفهومی گسترده‌تر از نمونه‌ای است که در (۱۴ - الف) مشاهده کردیم. دن‌دیکن (۲۰۰۶: ۶۰) یادآور می‌شود که خرده‌بند، ساختاری فاعلی - محمولی است که زمان دستوری ندارد. بند درونۀ (۱۴ - ب) که همان رابطه فاعلی - محمولی را میان «متهم» و «بی‌گناه» برقرار می‌کند، برخلاف نمونۀ (۱۴ - الف) واجد فعل ایستای زمان‌دار است و به‌همین دلیل، خرده‌بند به‌شمار نمی‌رود. تعریف دن‌دیکن شامل ساخت‌هایی می‌شود که اصطلاحاً دارای محمول ثانویه‌اند. تفاوت برجسته این ساخت‌ها با خرده‌بند متممی، جایگاه آنها به‌عنوان محمول یک سازه ادات است؛ مانند تقابل نمونه‌های زیر:

- (۱۵) الف. جمله دارای خرده‌بند متممی: پلیس [SC] متهم را بی‌گناه [تلقى کرد].
 ب. جمله دارای خرده‌بند اداتی: پلیس [SC] متهم را بی‌گناه [دستگیر کرد].
 پ. جمله دارای مفعول مستقیم: پلیس [NP] متهم بی‌گناه را [دستگیر کرد].

در آثار دستورنویسان فارسی چندان به محمول ثانویه توجهی نشده و به‌ویژه درباره تمایزهای معنایی درون این سازه‌ها بحثی به میان نیامده است. از میان پژوهش‌های مختلف، فرشیدورد (۱۳۸۲: ۴۵۹) دو اصطلاح حال فاعلی و حال مفعولی را به‌کار می‌برد که با یک نوع از محمول‌های ثانویه که در ادامه معرفی خواهیم کرد، منطبق است. البته، او این دو اصطلاح را در ذیل عنوان کلی قید معرفی می‌کند که با جایگاه ادات‌گونه‌ای که در مقاله حاضر برای این نوع بندها در نظر گرفته‌ایم، قرابت دارد؛ مانند سازه «سالم» در مثال‌های زیر:

- (۱۶) الف. حال فاعلی: سینا سالم از سفر برگشت.
 ب. حال مفعولی: سینا را سالم به مقصد رساندم.

(برگرفته از رویکرد فرشیدورد ۱۳۸۲: ۴۵۹)

در میان رویکردهای زبان‌شناختی، فولی و همکاران (۲۰۰۵) زبان فارسی را فاقد محمول ثانویه‌ای می‌دانند که از آن معنای نتیجه عمل حاصل می‌آید. به‌گفته آنها در جمله‌ای مانند «کیمیا فلز را صاف چکش زد»، رویداد «صاف شدن» نمی‌تواند پیامد محمول اصلی جمله، یعنی «چکش زدن» باشد و تصریح می‌کنند که ساختار نحوی فارسی فاقد جایگاهی برای حضور محمول ثانویه است. کریمی دوستان و تجلی (۱۳۹۸) نیز چنین ساخت‌هایی را در ذیل عنوان انواع قیده‌های حالت تحلیل می‌کنند.

در مقابل تحلیل فولی و همکاران (۲۰۰۵) که زبان فارسی را فاقد ساختار محمول ثانویه یا همان خرده‌بندهای اداتی می‌دانند، انوشه (۱۴۰۰: ۳۱۴) نشان می‌دهد که زبان

فارسی دارای دو نوع محمول ثانویه همامدی^۱ و پیامدی^۲ است (به ترتیب مانند مادر بچه‌هایش را [صبحانه‌خورده] به مدرسه فرستاد/ مادر بچه‌هایش را [درس‌خوان] تربیت کرد) که می‌توانند فاعل محور یا مفعول محور باشند (و نیز نک: راستاین، ۲۰۰۶: ۲۱۰، برای تمایز محمول‌های ثانویه). در مقاله حاضر، به پیروی از انوشه، تفاوت محمول‌های همامدی و پیامدی را صرفاً در ویژگی‌های معنایی می‌دانیم، اما دو خوانش فاعلی و مفعولی را متأثر از جایگاه متمایز خرده‌بند در نظر می‌گیریم. در محمول‌های فاعل محور، خرده‌بند اداتی به لایه بیرونی VP افزوده می‌شود و فاعل از بند فرعی به جایگاه فاعل بند اصلی حرکت می‌کند. در محمول‌های مفعول محور، خرده‌بند اداتی به فرافکن VP (یا PredP) ملحق می‌شود و مفعول مستقیم از درون این ادات به شاخص بیرونی VP در بند اصلی ارتقا می‌یابد. در نتیجه حرکت فاعل یا مفعول به بند اصلی که از نوع حرکت کنارسو^۳ است، یک ضمیر مستتر (PRO) در درون خرده‌بند به جای می‌ماند (برای تبیین حرکت کنارسو، نک: نونیس، ۲۰۰۴، هورنشتاین، ۲۰۰۹). در نمونه زیر بازنمایی خطی جمله‌ای که محمول ثانویه پیامدی دارد، آمده است. در این جمله، محمول ثانویه «خوشمزه» که به مفعول ارجاع می‌یابد، نتیجه محمول «پختن» است:

(۱۷) الف. مادرش آش را خوشمزه پخت.

ب. [TP مادرش [VP آش را] [VP (مادرش) VP] [PRO_k AgrP خوشمزه] (پخت) [T + پخت]]

در بازنمایی بالا، فعل «پختن» از درون VP خارج شده و به هسته گروه زمان ارتقا یافته و فاعل نیز از شاخص اولیه این گروه، به شاخص TP جابه‌جا شده است؛ اما بحث اصلی جایگاه خرده‌بند اداتی (با برچسب AgrP) و وضعیت فاعل آن است. در این نمونه، ساختار فاعلی - محمولی «آش... خوشمزه» به عنوان ادات به فرافکن VP متصل شده است. از آنجاکه فاعل این ساختار نیازمند حالت دستوری است، طی حرکت کنارسو ابتدا به جایگاه مفعول بند اصلی در درون VP می‌رود تا با فعل «پختن» وارد رابطه معنایی شود و سپس دستخوش فراگشت به شاخص بیرونی VP می‌شود تا در پیوند موضعی با هسته این فرافکن نقشی، حالت مفعولی خود را ارزش‌گذاری و بازبینی کند (انوشه، ۱۴۰۰: ۳۲۶).

در محمول‌های ثانویه فاعل محور که صرفاً خوانش همامدی دارند، با ساختاری مشابه مواجه‌ایم، با این تفاوت که خرده‌بند اداتی به فرافکن VP متصل می‌شود و فاعل

1. depictive predicate
2. resultative predicate
3. sideward movement

ساختاری خرده‌بند پس از حرکت کنارسو به شاخص اولیه VP و برقراری رابطه معنایی با فعل اصلی، به جایگاه فاعل بند اصلی در شاخص TP ارتقا می‌یابد. خرده‌بندهای متممی، چنان‌که از نام‌شان پیداست، با برچسب AgTP در درون گروه فعلی، جایگاه موضوع درونی را اشغال می‌کنند و همان‌گونه که در ذیل مثال (۱۴) توضیح دادیم، فاعل این خرده‌بندها به شاخص بیرونی VP در بند اصلی می‌رود و حالت مفعولی خود را بازبینی می‌کند. با این معرفی اجمالی درباره ساختار خرده‌بندهای متممی و اداتی، در بخش بعدی به بررسی رخداد حذف در جملات حاوی این خرده‌بندها می‌پردازیم.

۴. تحلیل حذف در خرده‌بندها

همان‌گونه که در بخش مقدمه اشاره کردیم، در مقاله حاضر به آن دسته از پدیده‌های حذف می‌پردازیم که سبب زدودن فعل و وابسته‌هایش از همپایه نخست می‌شوند و اصطلاحاً ارتقای گره راست نام دارند. حذف از همپایه دوم که کافت خوانده می‌شود، پدیده متمایزی است و ویژگی‌ها متفاوتی از خود نشان می‌دهد؛ از جمله آن‌که رخداد اخیر بیش از همتای خود در گفتار به‌کار می‌رود و ارتقای گره راست عمدتاً در گونه نوشتاری زبان یافت می‌شود. جانسون (۲۰۰۶: ۴۱۰) ضمن اشاره به این تفاوت‌ها، بر یک تمایز مهم دیگر نیز تأکید می‌کند: در فرایند کافت، برخلاف ارتقای گره راست، می‌توان زنجیره‌های ناپیوسته‌ای از واژه‌ها را از اشتقاق زدود:

- (18) a. **RNR:**
*He gave a set of directions ~~to me~~, and Will gave a map to me.
b. **Gapping:**
He gave a set of directions to me, and Will gave a map ~~to me~~.

ساخت‌هایی که در مقاله حاضر بررسی می‌کنیم نیز همین ویژگی مهم را از خود نشان می‌دهند؛ مانند تقابل دو جمله (الف) و (ب) در زیر که ساخت زیربنایی مشترکی دارند:

(۱۹). من سینا را مقصر می‌دانم و تو سینا را بی‌گناه می‌دانی.

الف. *من سینا را مقصر می‌دانم و تو سینا را بی‌گناه می‌دانی. ارتقای گره راست/ حذف از همپایه اول

ب. من سینا را مقصر می‌دانم و تو سینا را بی‌گناه می‌دانی. کافت/ حذف از همپایه دوم

در جمله (۱۹ - الف) زنجیره ناپیوسته «سینا را/ می‌دانم» از اشتقاق حذف شده و ساختی نادستوری به‌دست آمده است؛ مقاله حاضر تلاش می‌کند تا برای این نوع نادستوری بودن نیز تبیینی ارائه کند.

علاوه بر فاعل‌های ناهمسان در جمله (۱۹)، در شواهد (۱) و (۲) در بخش مقدمه ملاحظه کردیم که گاهی بندهای همپایه ممکن است فاعل مشترک داشته باشند. در مبحث پیش روی، ابتدا به تحلیل این ساخت‌ها می‌پردازیم و سپس، در زیربخش دوم به سراغ شواهدی با فاعل ناهمسان در بندهای همپایه می‌رویم.

۴ - ۱. حذف در همپایه‌هایی با فاعل مشترک

در بخش دوم مقاله حاضر (شواهد ۴ و ۶) که به نقد دیدگاه میرعمادی (۱۳۷۷) و راسخ‌مهند (۱۳۹۰) پرداختیم، یادآور شدیم که در بررسی فرایند حذف در ساخت‌های همپایه باید شرط اقتصاد را لحاظ کنیم. طبق شرط اقتصاد چامسکی (۱۹۸۹) که روح حاکم بر رویکردهای زایشی است، نظام زبانی همواره اشتقاق‌ها و بازنمایی‌های کمتر را ترجیح می‌دهد. براین مبنا، به تحلیل ساخت‌های حاوی خرده‌بند متممی و اداتی می‌پردازیم که در آنها بندهای اصلی هم‌پایه دارای فاعل ساختاری مشترک‌اند:

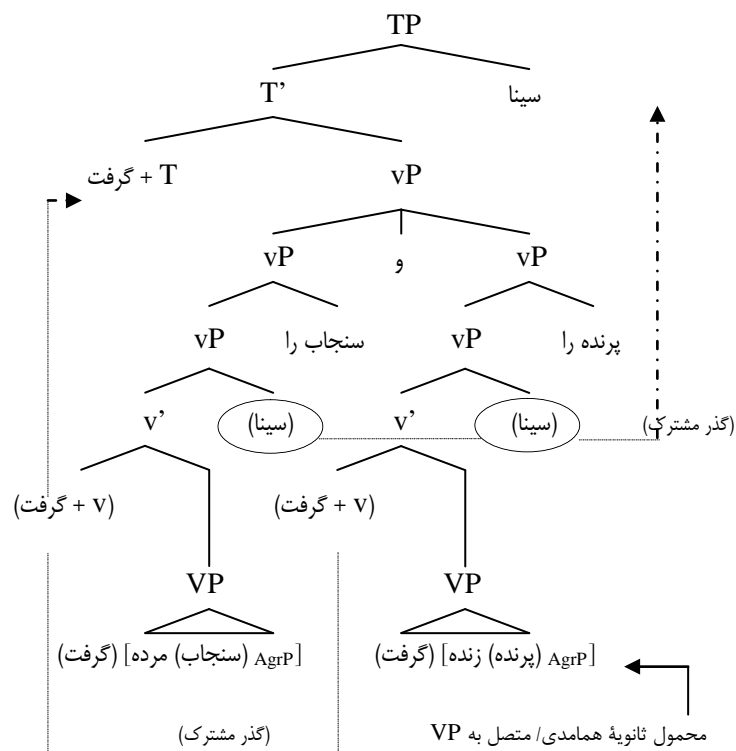
(۲۰) الف. من سینا را مقصر می‌دانم و من سینا را بی‌گناه می‌دانم. (خرده‌بند متممی)
ب. سینا پرنده را زنده محضت و سینا سنجاب را مرده گرفت. (خرده‌بند اداتی)

در جملات بالا، فاعل دو سازه همپایه مشترک‌اند و حذف فعل، طبق موضوع پژوهش حاضر، از همپایه نخست رخ داده است. پیش‌فرض این نوع بازنمایی که در آن، فاعل‌های همپایه دوم با نماد خط‌خورده مشخص شده‌اند، این است که با دو «بند» همپایه مواجه‌ایم؛ اما پرسش مهم این است که آیا واقعاً قائل شدن به چنین پیش‌فرضی درست است؟ طبق تحلیلی که در ادامه بر پایه حرکت موسوم به گذر مشترک ارائه خواهیم داد، نشان می‌دهیم که فرض غیراقتصادی همپایگی دو بند در نمونه‌های (۲۰) ضرورتی ندارد و در چنین ساخت‌هایی با همپایگی دو گروه فعلی کوچک مواجه‌ایم.

در پدیده گذر مشترک، سازه‌های همسانی که در دو اشتقاق نحوی موازی و متقارن قرار دارند، چنانچه دست‌خوش حرکت شوند، فرودجای یکسانی خواهند داشت و به ذیل یک گره جابه‌جا می‌شوند (برای بحث بیشتر، نک: باوئرز، ۲۰۰۱، هورنشتاین و همکاران، ۲۰۰۵، گرور، ۲۰۰۶، مویسکن و وینسترا، ۲۰۰۶، جانسون ۲۰۰۹، هگمن و لوهندال، ۲۰۱۳، کرائن‌برونک و مرچنت ۲۰۱۳، یوشیدا و همکاران، ۲۰۱۴، باوئرز، ۲۰۰۱: ۳۰۷) در تبیین سازه‌هایی کوچک‌تر از نمونه‌های (۲۰)، از فرایند گذر مشترک استفاده می‌کند و به تحلیل جمله‌ای مانند «I consider John crazy and a fool» می‌پردازد. جانسون (۲۰۰۹) حتی در تحلیل پدیده کافت در انگلیسی نیز انگاره حذف را کنار می‌گذارد و خلأهای موجود در همپایه دوم را محصول گذر مشترک می‌داند.

بر این اساس، اگر در جمله‌ای مانند (۲۰ - ب) قائل به همپایگی دو بند زمان شویم، علاوه بر این که ناگزیریم بازنمایی‌های اضافه‌ای را وارد اشتقاق کنیم و رسیدن ساختار نحوی به نقطه بازنمون و صورت آوایی را به تعویق بیندازیم، باید اعمال دو حذف متفاوت بر فعل همپایه نخست و فاعل همپایه دوم را بپذیریم. در مقابل، تحلیل

زیر که مبتنی بر همپایگی دو سازه کوچک‌تر از بند است، رویکردی اقتصادی به ساخت موسوم به ارتقای گره راست محسوب می‌شود:

با توجه به اشتراک فاعل‌ها و یکسان بودن مشخصه‌های تصریفی «گرفتن» در هر دو سازه، در نمودار بالا، به‌جای همپایگی دو بند TP، دو فرافکن vP به‌پیروی از شرط اقتصاد همپایه شده‌اند. خرده‌بندهای [پرنده - زنده] و [سنجاب - مرده] که با برچسب AgrP به‌عنوان ادات به VP متصل شده‌اند، ساختاری موازی با بند اصلی‌اند که امکان حرکت کنارسو از اولی به دومی را فراهم می‌آورند. فاعل‌های ساختاری خرده‌بندهای اداتی، یعنی «پرنده/ سنجاب» که با دو محمول «زنده/ مرده» رابطه معنایی دارند، به جایگاه مفعول مستقیم در VP بند خود حرکت می‌کنند تا وارد رابطه معنایی با محمول اصلی، یعنی فعل «گرفتن» شوند و سپس به شاخص بیرونی vP ارتقا یابند.

نونیس (۲۰۰۴) و هورنشتاین (۲۰۰۹) رونوشتی را که در نتیجه حرکت کنارسو در بند اداتی به‌جای می‌ماند، ضمیر مستتر (PRO) می‌دانند و از آنجا که یک گروه اسمی نمی‌تواند واجد دو نقش معنایی باشد، این ضمیر را گیرنده نقش معنایی از محمول

ثانویه می‌دانند. با توجه به این‌که بحث درباب هویت رونوشت به‌جای‌مانده در خرده‌بند تأثیری بر تحلیل مقاله حاضر ندارد، بیش از این به موضوع یادشده نمی‌پردازیم.

همان‌گونه که اشاره کردیم، فاعل‌های خرده‌بندها پس از آن‌که نقش معنایی خود را در جایگاه مفعول VP دریافت کردند، برای بازبینی حالت مفعولی خود دست‌خوش فراگشت می‌شوند و هریک به شاخص بیرونی یا ثانویه VP در بند خود جابه‌جا می‌شوند؛ اما فرایند گذر مشترک که مبنای بحث حاضر است، در این مرحله از اشتقاق رخ می‌دهد. فاعل‌های مشترک دو بند اصلی، یعنی «سینا»، در پی خروج از شاخص VP، مشترکاً در شاخص TP فرود می‌آیند و از این طریق، در جمله (۲۰ - ب) خلأ روستا برای فاعل همپایه دوم حاصل می‌آید. خلأ فعل در همپایه نخست نیز از رهگذر رخدادی مشابه شکل می‌گیرد. پس از ارتقای فعل‌های «گرفتن» به هسته VP در بند خود، این دو عنصر مشترکاً به هسته TP ارتقا می‌یابند تا مشخصه تعبیرناپذیر تصریف آنها ارزش‌گذاری و بازبینی شود؛ بنابراین، تحلیل حاضر نه‌تنها نسبت به رویکردی که جملات (۲۰) را حاصل از همپایگی دو بند مستقل می‌داند، اقتصادی‌تر است و به بازنمایی‌های اضافه قائل نمی‌شود، بلکه اساساً دو رخداد اضافی حذف را نیز بر فعل همپایه نخست و فاعل همپایه دوم اعمال نمی‌کند و خلأهای موجود در جمله را منتج از گذر مشترک عناصر همسان به یک فرودجای واحد در نظر می‌گیرد.

آیا می‌توان سازه‌های همپایه را تقلیل داد و برخلاف نمودار (۲۱)، به دو گروه فعلی (VP) فروکاست؟ به نظر می‌رسد که پاسخ این پرسش منفی باشد. در صورت همپایگی دو گروه فعلی، فاعل‌های درون خرده‌بند باید به شاخص‌های بیرونی تنها گروه فعلی کوچک ارتقا یابند تا حالت مفعولی خود را بازبینی کنند. این وضعیت با یک مشکل نظری و یک معضل تجربی روبه‌روست. اولاً، هسته VP نمی‌تواند دو مشخصه حالت را بر روی دو گروه اسمی متفاوت ارزش‌گذاری و بازبینی کند و با باقی ماندن یک مشخصه تعبیرناپذیر بازبینی نشده، اشتقاق نحوی فرومی‌ریزد. ثانیاً، در صورت فراگشت دو فاعل ساختاری خرده‌بندها به شاخص‌های بیرونی یک VP، به‌جای جملات دستوری (۲۰)، ساخت‌های نادستوری (۲۲) حاصل می‌آیند. این جملات نادستوری تصریح می‌کنند که در ساخت‌های مورد نظر فرافکن‌هایی بزرگ‌تر از VP همپایه شده‌اند:

(۲۲) الف. *من سینا را مینا را (و) مقصر بی‌گناه می‌دانم.

ب. *سینا پرنده را سنجاب را (و) زنده مرده گرفت.

پرسش دیگر این‌که تحلیل مبتنی بر نمودار (۲۰) چگونه از عهده تبیین ساخت‌های زیر که دارای یک گروه قیدی هستند، برمی‌آید:

(۲۳) الف. من [با دلیل و مدرک] سینا را مقصر می‌دانم و من مینا را بی‌گناه می‌دانم.
ب. سینا [بدون استفاده از تله] پرنده را زنده گرفت و مینا سنجاب را مرده گرفت.

قیدهای درون قلاب، فروقیدهایی هستند که به مرز VP متصل می‌شوند. در نمودار (۲۰)، قیدی مانند «بدون استفاده از تله» به بالاترین VP ملحق می‌شود و خوانشی مشتمل بر هر دو خرده‌بند به دست می‌دهد؛ بنابراین، چنین قیدی برای هر دو سازه همپایه، مشترک است و این‌گونه نیست که همتای آن از ساخت همپایه دوم حذف شده باشد.

در زیربخش بعدی به ساخت‌های همپایه‌ای می‌پردازیم که حاوی خرده‌بندهای متممی و اداتی‌اند و فاعل بند اصلی در دو همپایه، ناهمسان است.

۴ - ۲. حذف در همپایه‌هایی با فاعل نامشترک

در زیربخش گذشته نشان دادیم در جفت‌های همپایه‌ای که دارای خرده‌بندند، فعل همپایه اول و فاعل مشترک همپایه دوم دستخوش حذف نمی‌شوند، بلکه در پی حرکتی از نوع گذر مشترک، خلأهایی از آنها به جای می‌ماند. در این زیربخش، به شواهدی می‌پردازیم که دارای فاعل نامشترک در جفت‌های همپایه‌اند. در این نمونه‌ها به دلیل وجود دو فاعل ناهمسان و تصریف‌های متفاوت فعل، ناگزیریم که همپایگی وجود دو بند زمان را بپذیریم:

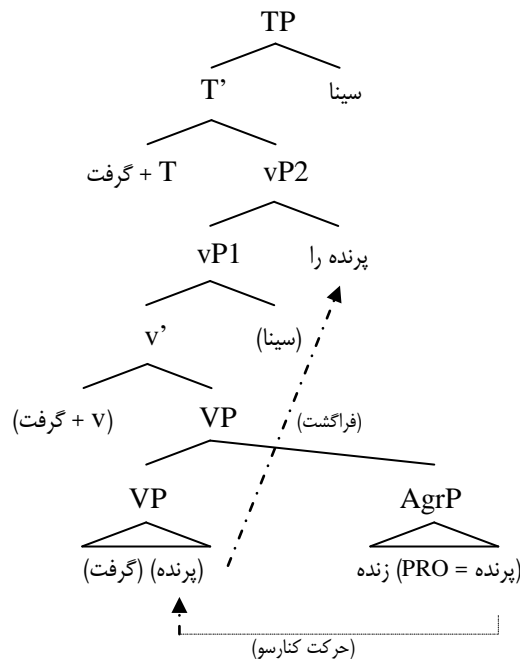
(۲۴) الف. TP من سینا را مقصر می‌دانم و TP تو مینا را مقصر می‌دانی.

ب. TP سینا پرنده را زنده گرفت و TP مینا سنجاب را زنده گرفت.

جملات (۲۴) قرابت نزدیکی با جملات (۹) دارند که در تحلیل شعبانی (۱۳۹۴) به آنها اشاره کردیم. با این‌همه، از آنجاکه تحلیل وی بر پیش‌فرض خروج فعل از درون گروه فعلی کوچک و حرکت فراگشتی مفعول مبتنی نیست، یافته‌های این تحلیل با نتایج پژوهش شعبانی متفاوت است و مبنای نظری متفاوتی را می‌طلبد.

برای بررسی دقیق‌تر حذف در چنین نمونه‌هایی، بر ساخت همپایه نخست در نمونه (۲۴ - ب) که دارای محمول ثانویه همامدی و مفعول‌محور است، متمرکز می‌شویم (در بازنمایی ۲۵). در این جمله، دو درخت نحوی موازی وجود دارد؛ یکی خرده‌بند و دیگری بند اصلی:

(۲۵).

به پیروی از تحلیل بوتکس و همکاران (۲۰۱۰) و هورنشتاین و نونیس (۲۰۱۴) و نیز رویکرد انوشه (۱۴۰۰) در مورد فارسی، پیش از آن که خرده‌بند به‌عنوان ادات به بند اصلی ملحق شود، فاعل خرده‌بند، یعنی «پرنده»، طی حرکت کنارسو به جایگاه مفعول در بند اصلی جابه‌جا می‌شود و رابطه معنایی با فعل «گرفتن» برقرار می‌کند. اتصال ادات‌گونه خرده‌بند به بند اصلی پس از این جابه‌جایی صورت می‌گیرد؛ بنابراین، باید توجه داشت که در هنگام حذف نیز به‌طور بالقوه می‌توان ضمن حفظ خرده‌بند، سازه‌هایی از بند اصلی را از اشتقاق زدود. سرانجام، فاعل خرده‌بند به انگیزه یافتن حالت به شاخص بیرونی (ثانویه) VP حرکت می‌کند و فاعل و فعل بند اصلی نیز به ترتیب به شاخص و هسته گروه زمان ارتقا می‌یابند.

اما آیا این بازنمایی از عهده تبیین حذف هم‌زمان محمول اولیه و ثانویه در جمله (۲۴ - ب) برمی‌آید؟ چنان‌که پیش از این گفتیم، در نظریه گروه فعلی لایه‌ای، فرایند موسوم به حذف گروه فعلی بر یکی از لایه‌های گروه فعلی کوچک اعمال می‌شود. اگر در بازنمایی (۲۵)، به‌منظور حفظ مفعول مستقیم، حذف بر لایه vP1 اعمال شود، به‌دلیل

خروج فعل اصلی از درون این گروه، ساختار متفاوتی به دست می‌آید که به جای حذف زنجیره پیوسته «زنده گرفت»، صرفاً هسته محمول ثانویه را از اشتقاق می‌زداید. به نظر می‌رسد که برپایه نظریه متأخر فاز بتوان راه حلی برای این مسئله یافت و چنان‌که در ادامه نیز خواهیم دید، شواهد زبانی بیشتر، اعتبار این نظریه را تأیید می‌کنند. در تحلیل فاز بنیاد، فرایندهای حذف در مرحله شکل‌گیری هر فاز، یعنی vP و CP، اعمال می‌شوند (سیتکو، ۲۰۱۴: ۶۴). به‌گفته روشن‌تر، اولاً از آنجاکه حذف در مسیر صورت آوایی (PF) رخ می‌دهد، بدیهی است که آن را به حوزه فاز نسبت دهیم و ثانیاً اگر فاز تعیین‌کننده نقطه بازنمون (بیان) باشد، باید بتواند فرایندهای حوزه حذف را نیز تبیین کند.

درباره حوزه فاز به دو موضوع دیگر که با مقاله حاضر مرتبط است، باید اشاره کرد. نخست آن که سیتکو (۲۰۱۴). به نقل از پژوهش‌های مختلف یادآور می‌شود که در زدودن گروه فعلی، برخی از رخداد‌های حذف بر متمم هسته فاز اعمال می‌شوند. دوم آن که طبق شرط رسوخ‌ناپذیری فاز (شرف)^۱، خروج از درون فاز تنها در صورت حرکت به حاشیه^۲ آن میسر است. براساس این شرط، عناصری که دستخوش جابه‌جایی شده‌اند، می‌توانند در حاشیه فاز به تلفظ درآیند و تنها راهی که عنصری به بیرون از حوزه بازنمون برسد، این است که نخست به حاشیه فاز راه یابد.

اکنون، با این مقدمه کوتاه درباره حوزه فاز، بار دیگر بازنمایی (۲۵) را بررسی می‌کنیم. در این نمودار، دو سازه «پرنده را» و «سینا» به ترتیب به حاشیه فاز vP و شاخص TP حرکت کرده‌اند. به پیروی از تحلیل سیتکو (۲۰۱۴: ۹۱)، پس از اعمال وقوع حذف بر متمم فاز CP، «پرنده را» در حاشیه فاز vP و «سینا» به دلیل حضور در شاخص TP به تلفظ درمی‌آیند. بدین ترتیب رخداد حذف، محمول اصلی را در هسته T و محمول ثانویه را در ذیل VP از اشتقاق می‌زداید. امکان وقوع حذف در بند درونه، تأیید می‌کند که این فرایند بر متمم فاز CP اعمال می‌شود و بندهای همپایه می‌توانند در ذیل یک CP یا در درون دو CP متفاوت باشند:

(۲۶) الف. CP فکر می‌کنم TP تو سینا را مقصّر می‌دانی] و TP دوستت مینا را مقصّر می‌داند.]]

ب. CP شنیده‌ام TP سینا پرنده را ~~زنده گرفت~~] و CP حدس می‌زنم TP مینا سنجاب را زنده گرفت]]. ممکن است در برابر این تحلیل، ادعا شود که دو فرایند حذف متفاوت بر دو محمول اولیه (گرفت) و ثانویه (زنده) اعمال شده‌اند و آنها را از اشتقاق زدوده‌اند. لذا،

1. Phase Impenetrability Condition (PIC)

2. edge

برای تبیین جملاتی از جنس (۲۴) نیازی به تبیین فازبنیاد نخواهد بود. با این همه، شواهد بیشتر از تحلیل مبتنی بر فاز حمایت می‌کنند. در جملات زیر که دارای محمول مرکباند، علاوه بر محمول‌های بند اصلی و فرعی، فعل سبک و فروقید نیز از اشتقاق نحوی حذف شده‌اند و فرایند حذف چهار سازه را شامل شده است:

(۲۷) الف. [والدینم سینا را در دعوا مقصر تشخیص دادند] و [دوستانم مینا را در دعوا مقصر تشخیص دادند].
ب. [آنها پرنده را توی جنگل زنده صید کردند] و [ما سنجاب را توی جنگل زنده صید کردیم].

شواهد مهم‌تری که نشان می‌دهند فرایند حذف باید ضمن به‌جای گذاشتن عناصر حرکت کرده به حاشیه‌های vP و TP، بر متمم فاز CP اعمال شوند و این نوع حذف را نمی‌توان حذف گروه فعلی کوچک دانست، در نمونه‌های زیر آمده‌اند. در این نمونه‌ها، فعل اصلی ضمن خروج از درون vP و اتصال به فعل وجهی «خواستن» (در هسته T) یا فعل کمکی «بودن» (در هسته Perf)، تشکیل یک خوشه فعلی داده و این خوشه، از ساخت همپایه نخست حذف شده است:

(۲۸) الف. TP [باز پرس سینا را مقصر تشخیص خواهد داد] اما TP [قاضی مینا را مقصر تشخیص خواهد داد].
ب. TP [آنها پرنده را زنده صید کرده بودند] و TP [ما سنجاب را زنده صید کرده بودیم].

با توجه به این که جایگاه تولید هر دو فعل دستوری «خواستن» و «بودن» بالاتر از لایه vP و ذیل فرافکن TP قرار دارد، می‌توان نتیجه گرفت که رخداد حذف در روند شکل‌گیری فاز بالاتر (متمم فاز CP) اعمال شده است.

شاهد دیگری که شرط رسوخ‌ناپذیری فاز و رویکر فازبنیاد را تأیید می‌کند، از نادستوری بودن جملاتی همچون (۱۹ - الف) به‌دست می‌آید. در سرآغاز بخش چهارم یادآور شدیم که در حذف از همپایه نخست - یا اصطلاحاً ساخت‌های موسوم به ارتقای گره راست - نمی‌توان زنجیره‌های ناپیوسته را از اشتقاق زدود:

(۲۹) الف. *من سینا را مقصر می‌دانم و تو سینا را بی‌گناه می‌دانی.
ب. *سینا پرنده را زنده گرفت و مینا پرنده را مرده گرفت.

در نمونه‌های بالا، فاعل خرده‌بند و فعل اصلی از همپایه نخست حذف شده‌اند و علاوه بر فاعل بند اصلی، هسته محمول ثانویه هم به‌جای مانده است. از آنجا که این هسته به حاشیه فاز جابه‌جا نشده است، نمی‌تواند با گریز از دامنه حذف، خود را به نقطه بازنمون برساند و به تلفظ درآید. به همین دلیل، حضور آنها در ساخت‌های (۲۹)، به نادستوری شدن این جملات انجامیده است. این تحلیل درباره جملات زیر نیز صادق است (جملات

۱ - پ و ۲ - پ در مقدمه):

(۳۰) الف. *من سینا را مقصر می‌دانم و تو مینا را مقصر می‌دانی.
ب. *سینا پرنده را زنده گرفت و مینا سنجاب را زنده گرفت.

با این‌که در همپایه نخست فقط فعل اصلی حذف شده است و هیچ زنجیره ناپیوسته محذوفی در این بند وجود ندارد، اما باز هم به دلیل حضور هسته محمول ثانویه در سطح آوایی، جملات مورد نظر نادرستی‌اند.

آخرین شاهدهی که از تحلیل فازبنیاد حمایت می‌کند، در ساخت‌هایی مشاهده می‌شود که فعل اصلی جمله، علاوه بر خرده‌بند، یک موضوع درونی دیگر نیز دارد؛ مانند جملات زیر که دو رویداد مستقل رخ داده‌اند و بنابراین، فعل هرکدام مفرد است:

(۳۱) الف. سینا [AgRP] پسرش را تمرین نکرده [به کلاس موسیقی می‌آورد] و مینا [AgRP] دخترش را تمرین نکرده [به کلاس موسیقی می‌آورد].

ب. سینا پسرش را ~~تمرین نکرده به کلاس موسیقی می‌آورد~~ و مینا دخترش را تمرین نکرده به کلاس موسیقی می‌آورد.

در جمله (۳۱)، فعل سه‌ظرفیتی «آوردن» دارای یک گروه حرف اضافه با نقش معنایی هدف است که در درون گروه فعلی باقی می‌ماند. با حذف متمم فاز CP، گذشته از دو محمول اولیه و ثانویه، این سازه هدف نیز باید از ساختار نحوی حذف شود. اگر در نمونه مشابه (۳۲) در زیر، گروه حرف اضافه‌ای مورد نظر پس از اعمال حذف، برجای بماند، ساختاری نادرستی تولید خواهد شد:

(۳۲) الف. سینا [AgRP] بچه‌ها را صبحانه‌نخورده [به مدرسه فرستاد] و مینا [AgRP] بچه‌ها را صبحانه‌نخورده [به کلاس زبان فرستاد].

ب. ~~سینا بچه‌ها را صبحانه‌نخورده به مدرسه فرستاد~~ و مینا بچه‌ها را صبحانه‌نخورده به کلاس زبان فرستاد.

به عبارت دیگر، جملات (۳۲) به دلیل تخطی از شرط رسوخ‌ناپذیری فاز بدساخت شده‌اند. چنان‌که پیشتر نیز اشاره کردیم، در سنت دستور زایشی، این بدساختی را به حذف زنجیره‌های ناپیوسته نسبت داده‌اند.

۵. جمع‌بندی و نتیجه

در سنت دستور زایشی، حذف فعل از همپایه نخست (با وابسته‌هایش یا بدون آنها)، ارتقای گره راست خوانده می‌شود. این نام‌گذاری در پژوهش‌های مختلف نحوی حفظ شده است، گو این‌که تحلیلگران تبیین‌های متفاوتی برای چنین ساخت‌هایی به دست داده‌اند. در پژوهش حاضر به تحلیل فرایند حذف از همپایه نخست پرداختیم و بر جملاتی تمرکز کردیم که دارای یک خرده‌بند متممی یا اداتی در ذیل ساختار خود بودند. برای این منظور، ضمن ارائه پیشینه‌ای انتقادی از مطالعات حذف در فارسی و بررسی اجمالی آثاری که با حوزه مقاله حاضر مرتبط‌اند، ساختار خرده‌بندهای زبان فارسی را به پیروی از پژوهش‌های پیشین معرفی کردیم و یادآور شدیم که این

خرده‌بندها، به مثابه یک متمم یا ادات و ذیل عنوان گروه مطابقه (AgrP)، به بند اصلی ملحق می‌شوند. در این روند نشان دادیم که متممی یا اداتی بودن خرده‌بندها تأثیری بر رخداد حذف نمی‌گذارد و این ساخت‌ها در برابر این پدیده مسیر آوایی، رفتار یکسانی از خود بروز می‌دهند؛ اما با توجه به شرط اقتصاد، استدلال کردیم که وجود فاعل مشترک یا نامشترک در دو سازه‌های همپایه، دو ساختار نحوی متفاوت را پیش روی می‌گذارد و لاجرم، بر تحلیل پدیده حذف نیز تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین، در این مقاله عملاً با دو نوع ساختار زیر مواجه بوده‌ایم:

(۳۳) الف. سینا (vP) پرنده را زنده گرفت^f و [vp (سینا) سنجاب را مرده گرفت].
ب. [TP سینا پرنده را زنده گرفت^f و [TP مینا سنجاب را زنده گرفت].

بدین ترتیب، برپایه مبانی نظری حرکت سازه‌های مشترک و نیز شواهد تجربی، نشان دادیم که در جمله‌هایی از نوع (۳۳ - الف)، هیچ نوع فرایند حذفی رخ نمی‌دهد، بلکه گذر مشترک سازه‌های همسان به یک فرودجای مشترک، خلأهایی صوری در سازه‌های مورد نظر به‌جای می‌گذارد. در مقابل، در نمونه‌هایی همچون (۳۳ - ب) که با رخداد حذف مواجه‌ایم، با تکیه بر نظریه فاز و شرط رسوخ‌ناپذیری فاز که با دو حوزه تلفظ و حذف پیوند نزدیکی دارد، استدلال کردیم که ضمن همپایگی دو گروه زمان، فرایند مذکور بر متمم فاز بالایی، یعنی CP، اعمال می‌شود و سازه‌هایی که خود را به حاشیه vP و TP رسانده‌اند، می‌توانند پس از نقطه بازنمون، به تلفظ درآیند. نکته واپسین این‌که یکی از ویژگی‌های مهمی که در پژوهش‌های نحوی برای ساخت‌های موسوم به ارتقای گره راست برشمرده‌اند، این است که در آنها امکان حذف زنجیره‌های ناپیوسته وجود ندارد. در مقاله حاضر ضمن تأیید این ویژگی در زبان فارسی، تلاش کردیم تا تبیینی فازبنیاد برای آن به‌دست دهیم.

پی‌نوشت‌ها

۱. زبان هلندی نیز مانند فارسی در گروه زبان‌های SOV است. با این همه، در برخی از ساخت‌های نحوی این زبان فعل پایان، هسته گروه فعلی مقدم بر بند متممی تظاهر می‌یابد (هگمن ۱۹۹۵).

منابع

- انوشه، مزدک (۱۴۰۰). *صرف در نحو از کمینه‌گرایی تا صرف توزیعی*، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
انوشه، مزدک (۱۳۹۷). «کافت و بندزدایی در زبان فارسی، رویکردی کمینه‌گرا»، *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*، ۱۸: ۱۰۱-۱۲۳.
انوری، حسن و حسن احمدی گیوی (۱۳۶۷). *دستور زبان فارسی ۱*، تهران، مؤسسه انتشارات فاطمی.
خیام‌پور، عبدالرسول (۱۳۴۷). *دستور زبان فارسی*، تبریز، انتشارات کتاب‌فروشی تهران.

- درزی، علی. انوشه، مزدک (۱۳۸۹). «حرکت فعل اصلی در زبان فارسی، رویکردی کمینه‌گرا»، *فصلنامه علمی - پژوهشی زبان‌پژوهشی*، ۲(۳): ۲۱-۵۵.
- راسخ‌مهند، محمد (۱۳۹۰). «تبیین نقشی از حذف به قرینه در جملات همپایه زبان فارسی»، *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*، سال سوم، شماره دوم، صفحه ۳۵-۴۵.
- شریعت، محمدجواد (۱۳۶۴). *دستور زبان فارسی*، انتشارات اساطیر، چاپ اول.
- شعبانی، منصور (۱۳۹۴). «ارتقای گره راست: ساختاری ناهمگن در زبان فارسی»، *جستارهای زبانی*، دوره ۶، شماره ۲، صفحه ۱۵۱-۱۷۲.
- شعبانی، منصور (۱۳۹۵). «حذف گروه فعلی با ابقای فعل کوچک در فارسی: رویکردی کمینه‌گرا»، *جستارهای زبانی*، دوره ۷، شماره ۶، صفحه ۹۷-۱۱۸.
- طباطبایی، علاء‌الدین (۱۳۹۵). *فرهنگ توصیفی دستور زبان فارسی*، تهران، فرهنگ معاصر.
- عثمانی، مژگان. گلفام، ارسلان. آقاگل‌زاده، فرس. کرد زعفرانلو کامبوزیا، عالیبه (۱۳۹۸). «حذف گروه فعلی در زبان کردی سنندجی: رویکردی کمینه‌گرا»، *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، سال هفتم، شماره ۲۵، صفحه ۷۶-۹۴.
- فرشیدورد، خسرو (۱۳۸۲). *دستور مفصل امروز بر پایه زبان‌شناسی جدید*، انتشارات سخن، چاپ اول.
- قریب، عبدالعظیم، ملک‌الشعرا بهار، بدیع‌الزمان فروزانفر، جلال همایی، رشید یاسمی، (۱۳۶۳). *دستور زبان فارسی* (پنج‌استاد)، چاپخانه فرهنگ.
- کریمی، یادگار. آزموده، حسن (۱۳۹۱). «حذف گروه فعلی در زبان فارسی: مسئله ساختاری»، *پژوهش‌های زبانی*، دوره ۳، شماره ۲، صفحه ۷۷-۹۴.
- کریمی، یادگار. آزموده، حسن (۱۳۹۴). «حذف گروه فعلی در زبان فارسی: مسئله همانندی و تجویز»، *پژوهش‌های زبانی*، سال ۶، شماره ۲، صفحه ۱۰۱-۱۲۰.
- کریمی‌دوستان، غلامحسین. تجلی، وحیده (۱۳۹۸). «نگاهی نو به قید حالت در زبان فارسی»، *جستارهای زبانی*، دوره ۱۰، شماره ۴ (۵۲)، صفحه ۲۵۹-۲۸۱.
- میرعمادی، سید علی (۱۳۷۷). «حذف به قرینه در زبان فارسی: قاعده‌ها و محدودیت‌ها»، *زبان و ادب*، شماره ۳.
- ناتل خانلری، پرویز (۱۳۵۱). *دستور زبان فارسی*، تهران، بنیاد فرهنگ ایران.
- وحیدیان کامیار، تقی. عمرانی، غلامرضا (۱۳۷۹). *دستور زبان فارسی (۱)*، تهران، سمت.
- واتق، الهه. مهدی بیرقدار، راضیه. انوشه، مزدک. نجفیان، آرزو. (۱۴۰۱). «جوازدهی حذف در زبان فارسی: رویکرد نحو فازی»، تهران: دانشگاه پیام نور.
- واعظی، هنگامه (۱۳۹۵). «حذف بندی در زبان فارسی: رویکردی کمینه‌گرا» *زبان‌پژوهی*، سال هشتم، شماره ۲۱، صفحه ۱۶۷-۱۹۰.

Adger, D. (2003). *Core Syntax, a Minimalist Approach*. Oxford: Oxford University Press.

Anoushe, M. (2018). Gapping and Sluicing in Persian: A Minimalist Approach, *Journal of Linguistics and Khorasan Dialects* 10 (18): 101-123. [In Persian].

- Anoushe, M. (2021). *Morphology in Syntax: From Minimalism to Distributed Morphology*, Tehran: University of Tehran Press. [In Persian].
- Anvari H. and H. Ahmadi Givi (2011 [2000]). *Persian Grammar Vol 1*, 4th ed., Tehran: Fatemi. [In Persian].
- Boeckx, C., Hornstein, N. and Nunes, J. (2010). *Control as Movement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bowers, J. (2001). Predication. In: M. Baltin and Ch. Collins (Eds). *The Handbook of Contemporary Syntactic Theory* (229-333). Oxford: Blackwell Publishing.
- Chomsky, N. (1972). Some Empirical Issues in the Theory of Transformational Grammar. In: Paul Stanley Peters (Ed). *Goals of Linguistic Theory* (63-130). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Chomsky, N. (1981). *Lectures on government and binding*. Dordrecht: Foris.
- Chomsky, N. (1989). Some note on economy of derivation and representation. MIT Working Papers in Linguistics, 10, 43-74. Also in R. Freidin (Ed.), *Principles and Parameters in Comparative Grammar* (417-54). Cambridge MA: MIT Press.
- Cinque, G. (1999). *Adverbs and Functional Heads, A Cross-Linguistic Perspective*. NY: Oxford University Press.
- Citko, B. (2014). *Phase Theory*. An introduction, Cambridge: Cambridge University Press.
- Corver, N. (2006). Comparative deletion and subdeletion. In: M. Everaert and H.V. Riemsdijk (Eds). *The Blackwell Companion to Syntax* (I: 582-637). Oxford: Blackwell Publishers.
- Craenenbroeck, J.V and Merchant, J. (2013). Ellipsis phenomena. In: M. den Dikken (Ed). *The Cambridge Handbook of Generative Syntax* (701-745). Cambridge: Cambridge University Press.
- Darzi, A. (1996). Word order, NP movement, and opacity conditions in Persian, Ph.D. dissertation, University of Illinois at Urbana-Champaign.
- Darzi, A. and Anoushe, M. (2010). The Main Verb Movement in Persian: A Minimalist Approach, *Journal of Language Research* 2 (3): 21-55. [In Persian]
- Dikken, Den M. (2006). Relators and linkers: the syntax of prediction, predicate inversion, and copulas. MA: MIT Press.
- Farshid Vard, K. (2003). *A contemporary detailed Grammar*, Tehran: Sokhan. [In Persian].
- Folli, R., Harley, H. and Karimi, S. (2005). Determinants of event type in Persian complex predicates. *Lingua*, 115: 1365-1401.
- Gharib, A. et al. (1984). *Persian Grammar*, Tehran: Farhang. [In Persian].
- Haegeman, L. (1995). *The Syntax of Negation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haegeman, L. and Lohndal, T. (2013). Negation. In: S. Luraghi and C. Parodi (Eds). *The Bloomsbury Companion to Syntax* (354-364). London: Bloomsbury Academic.
- Hornstein, N., Nunes, J. and Grohmann, K.K. (2005). *Understanding Minimalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hornstein, N. (2009). *A Theory of Syntax*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hornstein, N. and Nunes, J. (2014). Minimalism and control. In: A. Carnie, Y. Sato, and D. Siddiqi (Eds). *The Routledge Handbook of Syntax* (239-263). NY: Routledge.

- Jackendoff, R.S. (1971). Gapping and related rules. *Linguistic Inquiry* 2:21–35.
- Johnson, K. (2001). What VP Ellipsis Can Do, and What it Can't, but not why. In: M. Baltin and Ch. Collins (Eds). *The Handbook of Contemporary Syntactic Theory* (439-480). Oxford: Blackwell Publishing.
- Johnson, K. (2006). Gapping. In: M. Everaert and H.V. Riemsdijk (Eds). *The Blackwell Companion to Syntax* (II: 405-435). Oxford: Blackwell Publishing.
- Johnson, K. (2009). Gapping Is Not (VP-) Ellipsis. *Linguistic Inquiry* 40:289–328.
- Karimi, S. (2005). *A Minimalist Approach to Scrambling: Evidence from Persian*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Karimi, Y. and Azmoudeh, H. (2013). Verb Phrase Ellipsis in Persian: The Structural Question, *Language Related Research* 3 (2): 77-94. [In Persian].
- Karimi, Y. and Azmoudeh, H. (2016). Verb Phrase Ellipsis in Persian: The Questions of Identity and Licensing, *Language Research* 6 (2): 101-120. [In Persian].
- Karimi-Doostan G, Tajalli V. (2019). Persian Adverbs of Manner Revisited. *Language Related Research* 10 (4) :259-281. [In Persian].
- Khanlari, P. (1972). *Persian Grammar*, Tehran: Bonyad-e-Farhang-e-Iran. [In Persian].
- Khayyampour, A. (1945). *Persian Grammar*, Tabriz: University of Tabriz. [In Persian]
- Lobeck, A. 1995. *Ellipsis: Functional, Heads, Licensing, and Identification*, New York: Oxford University press.
- Merchant, J. 2008. An asymmetry in voice mismatches in VP-ellipsis and pseudo gapping, *Linguistic Inquiry*, 39:169–179.
- Merchant, J. 2013. Diagnosing Ellipsis, In L. Cheng, and N. Corver (eds.), *Diagnosing syntax* (537-542), Oxford: Oxford University Press.
- Merchant, Jason. 2016. Ellipsis: A survey of analytical approaches. Ms, University of Chicago.
- Muysken, P. and Veenstra, T (2006). Serial Verbs. In: M. Everaert and H.V. Riemsdijk (Eds). *The Blackwell Companion to Syntax* (IV: 234–270). Oxford: Blackwell Publishing.
- Nunes, J. (2004). *Linearization of chains and sideward movement*. Cambridge MA: The MIT Press.
- Osmani, M., et al. (2019). The Ellipsis of the Verb Phrase in Sanandaji Kurdish: A Minimalist Approach, *Research in Western Iranian Languages and Dialects* 7 (2): 77-94. [In Persian].
- Rasekhi, V. (2014). *Missing object in Persian*. Ms. Stony brook University.
- Rasekhi, V. (2018). *Ellipsis and information structure: Evidence from Persian*. Doctoral dissertation, Stony Brook University, Stony Brook, NY.
- Rasekh Mahand, M. (2012). A Functional Account of Ellipsis in Persian Co-ordinate Sentences, *Journal of Linguistics and Khorasan Dialects* 3 (5), 35-45. [In Persian].
- Ross, J.R. (1970). Gapping and the order of constituents. In: M. Bierwisch and K. E. Heidolph (Eds). *Progress in linguistics* (249-259). The Hague: Mouton.

- Rothstein, S. (2006). Secondary Predication. In: M. Everaert and H.V. Riemsdijk (Eds). *The Blackwell Companion to Syntax* (IV: 209-234). Oxford: Blackwell Publishing.
- Sag, I. (1976). Deletion and Logical Form. PhD dissertation, MIT.
- Sato, Y., & Karimi, S. (2016). *Subject-object asymmetries in Persian argument ellipsis and the anti-agreement theory*. *Glossa: a journal of general linguistics* 1: 1-31.
- Shabani M. (2015). Right Node Raising: A Nonhomogeneous Construction in Persian. *Language Related Research* 6 (2) :151-172. [In Persian].
- Shabani M. (2016). V-stranding VP ellipsis in Persian: A minimalist approach. *Language Related Research* 7 (5) :97-118. [In Persian].
- Shafiei ILkhechy, N. (2015). Ellipsis in Persian Complex Predicates: VVPE or Something Else. *Annual Conference of the Canadian Linguistic* 1-15.
- Shafiei ILkhechy, N. (2016) *Persian Complex Predicates: Evidence for Verb Movement from Ellipsis and Negatipn*. Doctoral Dissertation, University of Calgary (Canada).
- Shari'at, M. J. (1985). *Persian Grammar*, Tehran: Asatir. [In Persian].
- Vahidian Kamyar, T. and G. Omrani (2001). *Persian Grammar* Vol. 1, Tehran: Samt. [In Persian].
- Vikner, S. (2006). Object Shift. In: M. Everaert and H.V.Riemsdijk (Eds). *The Blackwell Companion to Syntax* (III: 392-436). Oxford: Blackwell Publishing.
- Tabatabaei, A. (2016). *Descriptive Dictionary of Persian Grammar*, Theran: Farhange-e-Mo'aser. [In Persian].
- Taleghani, A.H. (2008). *Modality, Aspect and Negation in Persian*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Toosarvandani, M. 2007. Ellipsis in Farsi complex predicates, *Syntax*, 12: 60-92.
- Yoshida, M., Nakao, Ch. and Ortega-Santos, I. (2014). The syntax of ellipsis and related phenomena. In: A, Carnie, Y. Sato, and D. Siddiqi (Eds). *The Routledge Handbook of Syntax* (192-213). NY: Routledge.